

Malý štát vo veľkej únii

Prípado LUXEMBURSKO

„Neexistuje žiadna malá krajina. Kto ponúka veľký vzor, ten je veľkým.“

/Victor Hugo 1802-1885/

RESUME

Zu den wichtigsten Begriffen der Europäischen Union nach der Erweiterung wird der Begriff „Kleinstaat“. Die Kleinstaaten spielen in der internationalen Politik wichtige Aufgaben. Welche Stellen haben die Kleinstaaten in der heutigen globalisierten Welt? Ein typisches Beispiel eines kleinen aber, aber auf der Bühne der internationalen Politik sehr wichtigen Staates ist das Großherzogtum Luxemburg.

Európa malých štátov

Do roku 1989 ešte nebolo Európske Spoločenstvo ničím viac iba čistým hospodárskym a záujmovým spolkom. Tento status zmenil až *maastrichtský proces*, ktorý za najvyššie ciele deklaroval politiku hodnôt a solidárnosti, politickú spoluprácu v oblastiach zahraničnej a bezpečnostnej politiky a zlepšenie spolupráce v oblasti spravodlivosti a vnútorných záležitostí. Vytvorením menovej únie a zavedením eura sa z EÚ stal skutočný globálny hráč.

Tento proces umožnil epochálny rok 1989, ktorý znamenal viacero pádov (pád Berlínskeho múru, pád Sovietskeho impéria a s ním spojeného socializmu, pád bipolarity dvoch superštátov, resp. blokov). V priebehu menej ako desať rokov vzniklo 22 nových štátov.

Pri tejto veľkej zmene paradigmy svoju transformačnú úlohu zohrali najmä malé štáty: 1. Maďarsko – ako prvá krajina Varšavského paktu otvorila hranice s Rakúskom, a tým otvorila občanom NDR cestu ku slobode, 2. Podpora štátov Beneluxu (najmenších partnerov Nemecka v EÚ) k znovuzjednoteniu Nemecka, 3. „Spievajúca revolúcia“ v baltických štátoch viedla k vyhláseniu nezávislosti Litvy, Lotyšska a Estónska a k rozpadu Sovietskeho zväzu.

V súčasnej diskusii o rozširovaní EÚ v máji budúceho roku dominujú viaceré témy. Či už je to boj o počet komisárov, zmena rotujúceho systému predsedníctva alebo zmienka o Bohu v preambule ústavy resp. ústavnej zmluvy EÚ. Je však v čase globalizácie aktuálnou aj debata o postavení tzv. malých štátov a ich možnosti presadiť sa voči tzv. veľkým štátom?

K tradičným veľkým štátom s veľkým vplyvom na európsku politiku sa rátajú najmä dvojzáprah Francúzsko a Nemecko, ale aj Taliansko, Španielsko, Veľká Británia (Veľká päťka). Medzi malé štáty Únie patria napríklad štáty Beneluxu, či Írsko. Po rozšírení Únie to budú ďalšie miništáty ako Litva, Lotyšsko, Estónsko, Malta, Cyprus.

Zdá sa, že centrálnym pojmom budúcej 25-člennej Európy sa stane „malý štát“, hoci nič v živote nie je snáď relatívnejšie ako kategória malý a veľký. Spolu so slovami Lionela Hursta si pripomeňme, že malý štát neznamená absenciu veľkých myšlienok, či veľkých ambícií.

Malý štát sa i napriek rastúcej a všetko prenikajúcej globalizácii a nadnárodnému charakteru všetkého stáva vážnym aktérom v medzinárodnom politickom systéme. Je absolútne relevantnou otázkou, akú pozíciu malý štát v Únii zaujme a aký stupeň relatívnej stability a prosperity dokáže aj napriek svojej vonkajšej závislosti na svojich susedných štátoch dosiahnuť.

Podľa akých kritérií zaradujeme teda štáty do kategórie malý či veľký? Je to na základe ich teritoriálnej veľkosti, počtu obyvateľov alebo rozhoduje stupeň vonkajšej závislosti a ich vitalita? Aké iné parametre musíme vziať do úvahy?

Predtým než odpovieme na túto zásadnú otázku vrátime sa k úvodnému citátu francúzskeho spisovateľa Victora Huga, ktorý ponúka svoje ponímanie tohoto centrálného konceptu: „malý štát“. „Neexistuje žiadna malá krajina. Veľkosť národa je práve tak málo ovplyvnená počtom obyvateľov, ako je veľkosť človeka meraná jeho výškou. Ten, kto ide veľkým príkladom, je veľký.“

Pokúsime sa definovať analyticky takmer neuchopiteľný koncept – terminus technicus „malý štát“, pričom je potrebné zdôrazniť, že exaktne sa tento pojem definovať nedá. Ten, kto veci pomenúva, ovláda ich. Definície vytvárajú nové „reality“. Pojmy sú prázdne. Ten, kto definuje, vyzdvihne z celosti možných aspektov jeden, samozrejme ten, ktorý sa mu zdá dôležitým. Tým dochádza k „redukcii komplexnosti“ (Niklas Luhmann). Táto redukcia prebieha všade a samozrejme aj v politike, kde vystupuje do popredia aspekt moci. Toto riziko berieme na vedomie.

Aká je teda kategorizácia štátov? Čo vypovedajú pojmy: tretí svet, rozvojové krajiny, supervelmoci, satelitné štáty, západné štáty, trpasličie štáty? Aký význam má klasifikácia štátov? Prispieva k vytváraniu hierarchií medzi jednotlivými krajinami? Pri procese klasifikácie štátov zohrávajú často úlohu parametre, ktoré sú úplne subjektívne. Tým vznikajú teoretické konštrukty, ktoré nezodpovedajú reálnej politickej skutočnosti. Z hľadiska súčasnosti je teda zaradovanie štátov do skupín, či ich posudzovanie v kategóriách malý či veľký anachronizmom. V Charte OSN sa síce rozlišujú veľké národy a malé národy, ale nikde sa to presnejšie nešpecifikuje.

Kedy je štát malým štátom?

Aby bol štát štátom, musí splniť nasledujúce tri kritéria. Musí mať teritórium, obyvateľstvo a suverénnu autoritu (môže to byť pápež, prezident, monarcha alebo biskup, ako je to v Andore). Ďalšou podmienkou je, aby bol nový štát uznaný ostatnými štátmi – stane sa napr. členom OSN. (Historickým príkladom je, že NDR nebola SRN nikdy oficiálne uznaná.)

Malý štát sa napriek relatívnosti pojmov malý – veľký vymedzuje v diskusii ako protipól veľkému štátu, či supervelmoci. Ale ani supervelmoc nemusí byť rovnako mocná vo všetkých oblastiach – teda politicky, ekonomicky, či vojensky. Môže byť štát s menej ako miliónom obyvateľov, ktorý však disponuje 20% svetových rezerv ropy, označený ako malý? Arabské štáty Bahrajn, či Saudská Arábia sú ekonomicky úplne autarkné, čiže majú taký systém hospodárskej politiky, ktorý vytvoril uzavretý a ekonomicky nezávislý celok. V tomto zmysle sú to superštáty. Spojené štáty americké – nepochybne vojenská veľmoc sú naproti tomu ekonomicky úplne závislé na vonkajšom prílive kapitálu.

Relativitu komplementárnych pojmov malý – veľký si môžeme ilustrovať aj na ďalších príkladoch. Pre Američana, sú snáď všetky štáty okrem Číny a Ruska, malými. Pre občana Lichtenštajnska je každý štát väčším než ten jeho. Z pohľadu Luxemburčana je Švajčiarsko veľkým štátom. S podobnými príkladmi by sme mohli pokračovať ad infinitum.

Malý štát bol pre Európu aj v minulosti reprezentatívnym. Či už spomenieme Polis v starovekom Grécku alebo talianske mestské štáty Neapol, Florencia. V stredoveku bolo aj Nemecko roztrúsené na stovky malých štátov. Taliansko si tento typ malého štátu

s obrovským vplyvom zachovalo dodnes v podobe Vatikánu, ktorý má oficiálne iba 1000 obyvateľov. O jeho politickom význame nemožno pochybovať.

Romain Kirt uvádza viaceré skutočnosti, ktoré potvrdzujú veľký vplyv malých štátov:

- mnoho najbohatších krajín sveta sú malé štáty s najvyšším HDP
- malý štát ako ideálna forma štátu má dlhoročnú tradíciu siahajúcu až do antiky
- k rozvoju európskej renesancie prispeli najmä malé talianske mestské štáty a republiky
- v medzinárodnom spoločenstve štátov požívajú malé štáty väčšiu dôveryhodnosť, pretože nemajú žiadne hegemonne nároky
- pád Sovietskeho impéria začalo vyhlásením nezávislosti baltických štátov
- malé štáty v predsedníctve Rady ministrov EÚ boli také úspešné, ak nie úspešnejšie ako veľké členské štáty
- malé štáty podávajú dôkaz mierovej koexistencie štátov v medzinárodnom systéme.

Luxembursko - Small is beautiful

V Európe sú len dve krajiny, ktoré majú vo svojom oficiálnom názve prívlastok veľký. Je to Veľká Británia (United Kingdom of **Great** Britain and Northern Ireland) s takmer 60 miliónmi obyvateľov a Luxembursko (**Grand**-Duché de Luxembourg) s ani nie polmiliónom obyvateľov, pričom vysoký podiel tvoria cudzinci. Ak by sme porovnali veľkosť územia rozdiel je tiež značný. Rozloha Veľkej Británie je 244100 km², zatiaľ čo Luxembursko sa rozprestiera na ploche 2586 km², je 50 km široké a 82 km dlhé. Napriek týmto zdanlivo nepriaznivým ukazovateľom nemôžeme povedať, že Luxemburské veľkovoľvodstvo je malým nevýznamným európskym štátom. Luxembursko je najbohatším štátom na svete a podľa výpočtov Svetovej banky má najvyšší hrubý domáci produkt (HDP – 45.500 podľa údajov štatistického úradu EÚ – Eurostatu z roku 2001). Je teda Luxembursko skutočne malým štátom? K ďalším štátom s najvyšším HDP a označením „daňová oáza“ patria Švajčiarsko a Lichtenštajnsko. Malosť v demografických a geografických dimenziách znamená veľkosť v hospodárskych kritériách. Veľkosť krajiny nemusí byť conditio sine qua non jej úspešnosti.

Začiatky Luxemburska sa datujú do roku 963, nezávislosť nadobudlo v roku 1839. Podobne ako mnohé iné krajiny aj Luxembursko si nárokuje na to, že leží v srdci Európy. Luxembursko je jedným zo zakladajúcich štátov EÚ. Luxemburskí politici zohrali významnú úlohu pri formovaní EÚ (Jacques Santer, Jacques Delors, Pierre Werner, Jean-Claude Juncker) a Luxembursko dokázalo ostať suverénne aj medzi takými silnými susedmi ako je Nemecko a Francúzsko. Je samozrejmé, že takmer každý Luxemburčan hovorí plynulo po francúzsky a po nemecky, ale národná identita sa posilňuje luxemburským jazykom, ktorý sa dokonca vyučuje na dvoch katedrách v zahraničí.

Mnoho európskych dohovorov má svoje korene v Luxembursku (napr. známa Schengenská dohoda regulujúca voľný pohyb osôb – Schengen je obec v Luxembursku). V európskom procese rozhodovania zohral veľký význam tzv. *Luxemburský kompromis*. Bol prvou centrálnou krízou z roku 1966. Francúzsko sa nezúčastňovalo zasadania v Rade ministrov a blokovalo rozhodovací proces tzv. „politikou prázdnej stoličky“. V kontroverzných záležitostiach sa má hľadať konsenzus. Francúzsko vychádzalo z premisy, ak sa nepodarí nájsť kompromis, má každý člen právo veta, ak sú ohrozené jeho vitálne záujmy. Francúzsku sa podarí presadiť svoj názor. Každý člen má fakticky podľa francúzskej interpretácie možnosť využiť právo veta. Takto sa spomaľovala dynamická integračná politika (Charles de Galle týmto spôsobom blokuje severné rozšírenie Únie. Až jeho nástupca Georges Pompidou súhlasí so vstupom Veľkej Británie, Írska a Dánska). Z novodobejších dejín únie spomeňme rozhodnutie Európskej rady z Luxemburgu, na základe ktorej sa v marci 1998 otvorili prístupové rokovania so šiestimi krajinami, ktoré dostali názov *Luxemburská skupina* (Cyprus, Česká republika, Estónsko, Maďarsko, Poľsko a Slovinsko).

Luxembursko musí tiež riešiť viaceré problémy. Nevlastní takmer žiadne prírodné suroviny, jeho závislosť na okolitých štátoch je takmer stopercentná. Národná identita krajiny je výrazne ohrozená globalizáciou. Má extrémne limitované ľudské zdroje, nemá dostatočne veľké trhy. Čo sa týka bezpečnosti krajiny, je obranne impotentné. Dokáže však využiť svoju najväčšiu devízu: schopnosť medzinárodnej spolupráce, ktorú často samo iniciuje. „Otvorenie krajiny navonok“ sa stalo jej hlavným imperatívom, potom čo sa krajina po roku 1945 rozhodla vzdať svojho neutrálneho statusu a presunúť časť svojich suverénnych práv na Európske spoločenstvo. Luxembursko je členom viacerých medzinárodných organizácií a súčasťou colných, hospodárskych a menových únií. Luxembursko bolo členom Nemeckého colného spolku. Obe krajiny z tohoto spojenia profitovali. Nemecko je v súčasnosti luxemburským najväčším obchodným partnerom. Belgicko-luxemburská hospodárska únia funguje dodnes.

Tri hlavné sídla európskych orgánov a inštitúcií, ktoré zamestnávajú cca 8000 euroúradníkov, sú Brusel, Štrasburg a Luxemburg. V Luxemburgu sídli napríklad Generálny sekretariát Európskeho parlamentu, Európsky súdny dvor, Európska investičná banka, európsky Účtovný dvor. Európske otázky v Luxembursku sú tradičnou súčasťou národného konsenzu. V Európskom parlamente (EP) má Luxembursko šesť zástupcov (tento počet sa nezmení ani po rozšírení EÚ). Zatiaľ čo nemecký člen EP reprezentuje 800000 občanov, poslanec za Luxembursko zastupuje približne 60000 občanov. Luxembursko má pri rozhodovaní v Rade ministrov dva hlasy, od 1.11.2004 to budú štyri hlasy. Slovensko bude disponovať siedmimi hlasmi. Štáty Beneluxu budú mať spolu toľko hlasov ako jedna veľká krajina (Belgicko – 12, Holandsko – 13, Luxembursko – 4, Benelux – 29 hlasov, Nemecko – 29). Tu sa vynárajú možnosti spolupráce menších štátov, napr. aj v rámci Vyšehradskej štvorky (hlasová disponibilita: Maďarsko – 12, Slovensko – 7, Česko – 12, Poľsko – 27). Princíp rozhodovať jednohlasne v najdôležitejších otázkach únie však zabraňuje vytváraniu účelových spolkov.

Každý štát - aj Luxembursko - má v Rade ministrov EÚ na šesť mesiacov predsedníctvo. Nie je z tohoto pohľadu potom taký štát v tomto ohraničenom časovom úseku vedúcou politickou silou?

Malý štát – archetyp mýtickej Európy

Hoci neexistuje žiadna záväzná definícia malého štátu, je malý štát pre 21. storočie reprezentatívnym. Európa prežíva konjunktúru malých štátov. Début de Millénaire je poznačený paralelnou existenciou integračných (integrácia do EÚ, supranacionalizmus) a dezintegračných tendencií štátov (snaha o autonómiu Baskicka, Severného Tirolska, Severného Írska, ...). Tieto tendencie spôsobujú, že starý kontinent dostáva nový geopolitický outfit.

Snahou tejto eseje je poukázať na fenomén „malého štátu“ a jeho lexikálneho pendantu „veľkého štátu“ a relativizovať antonymá malý – veľký, ktoré v súčasnosti dominujú európskej debate o (budúcom) vplyve jednotlivých štátov a ich postavení v EÚ. Ukazuje sa, že veľkosť a počet obyvateľov krajiny bude menej dôležitým. Relevantným bude schopnosť krajiny významným spôsobom pôsobiť na medzinárodnej scéne – príkladom nech je nám Luxembursko. Budúcnosť štátu – malého či veľkého – je a bude určovaná najmä dvomi faktormi: vonkajším svetom (rozumej ekonomickou a politickou evolúciou) a vlastnou tvorivou silou. Leitmotívom našej integrácie teda nesmie byť strach pred existujúcou asymetriou medzi veľkým a malým štátom, ale strategicky koncízna zahraničná politika. Nesmieme do Únie vstúpiť so skepsou, že aj tak budeme prevalcovaní veľkými štátmi. Riešením bude nájsť – možno aj prostredníctvom verejného brainstormingu - optimálnu platformu, na ktorej by sa dali artikulovať prioritné národné záujmy. Všetky nové členské

štáty a aj Slovensko bude musieť nanovo legitimovať svoju existenciu a neopakovať slaboduchú výhovorku, že sme malým štátom. A úprimne povedané, až takí malí nie sme...

autor: Mgr. Anna Škulavíková

Článok vznikol na základe seminára na letnej Philipps Univerzite v nemeckom Marburgu, pod vedením Romaina Kirta, M.A., poradcu luxemburského premiéra a osobného asistenta Jacquesa Santera, bývalého prezidenta Európskej komisie.

Použitá literatúra:

1. Hirsch, M.: Luxemburg. In: Weidenfeld, W. (Hrsg.) : Europa Handbuch. Der Verlag Bertelsmann Stiftung, Guetersloh, 2002.
2. Ismayr, Wolfgang: Die politischen Systeme Westeuropas. Opladen, Hemsbach 2002
3. Kirt, Romain: Kleine Nation Große Union. Edition PHI, Echternach 2000.
4. Weidenfeld, W. – Wessels, W.: Europa von A bis Z., Taschenbuch der europäischen Integration. Europa Union Verlag GmbH : Bonn, 2002.